

En stockbåt vid sjön

Trehörningen

Dokumentation av ett stockbåtsfynd
vid sjön Trehörningen, Gullarängens
gård, Huddinge socken och kommun,
Södermanland.

Kjell Andersson

Rapport 2001:18

En stockbåt vid sjön

Trehörningen

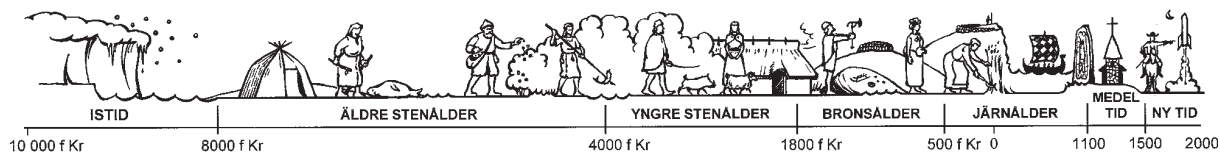
Dokumentation av ett stockbåtsfynd
vid sjön Trehörningen, Gullarängens
gård, Huddinge socken och kommun,
Södermanland.

Kjell Andersson

Rapport 2001:18

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Anders Ericsson
 Renritning av planer och profiler: Kjell Andersson
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2001

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Syfte och metod	7
Kulturmiljö	7
Stockbåten	9
Datering	9
Referenser	10
Administrativa uppgifter	10

Figurförteckning

Fig. 1. Utdrag ur Blå kartan med fyndplatsen markerad	6
Fig. 2. Utdrag ur Ekonomiska kartan	8
Fig. 3. Stockbåten vid fyndplatsen. Foto Kjell Andersson.	9

Bilagor

- Bilaga 1. Plan över stockbåten
- Bilaga 2. ¹⁴C-analys
- Bilaga 3. Dendrokronologisk analys

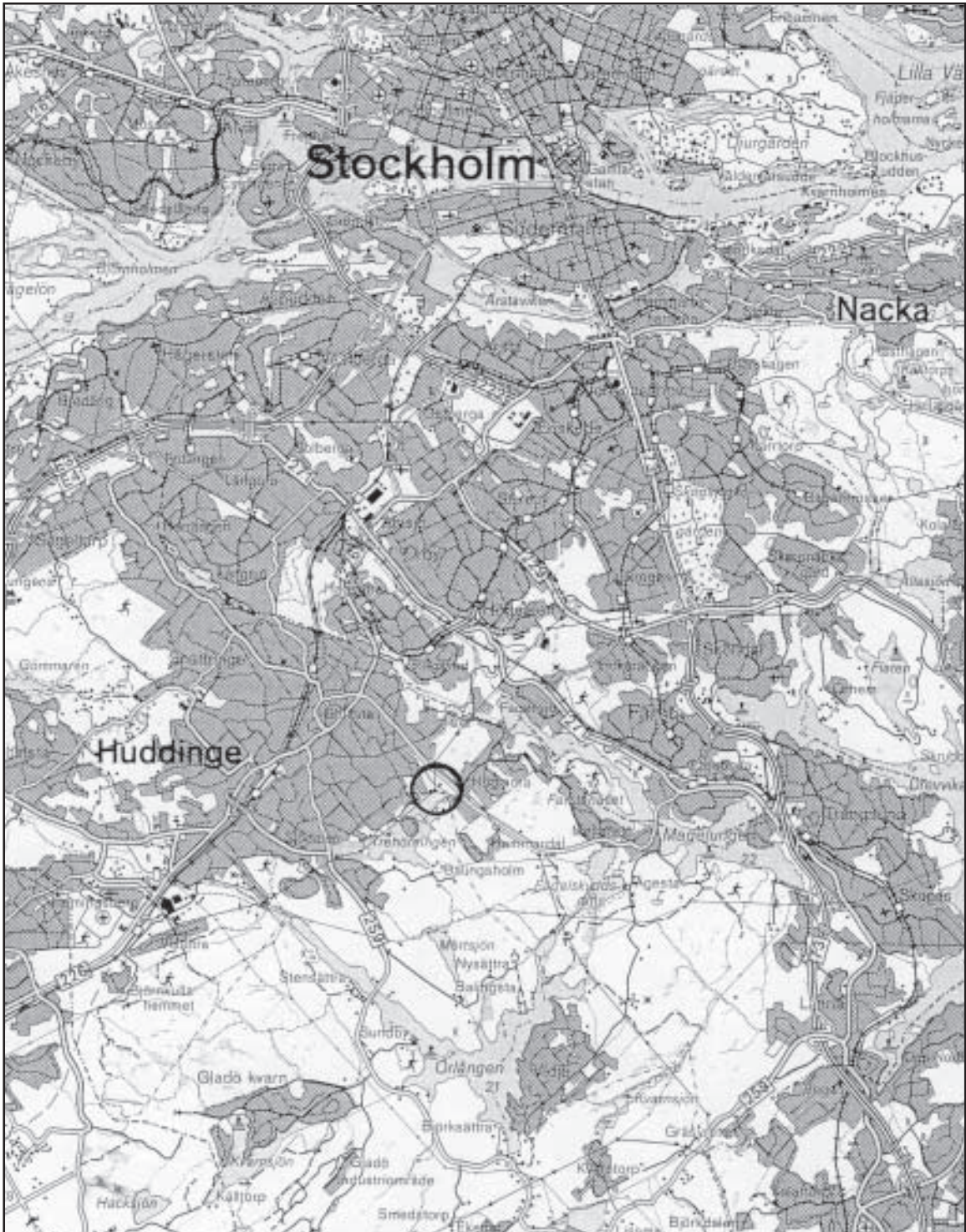

Fig. 1. Utdrag ur Blå kartan med fyndplatsen markerad, skala 1:100 000.

Sammanfattning

På uppdrag från Länsstyrelsen i Stockholms län, Kulturmiljöenheten har Stockholms läns museum dokumenterat en nyfunnen stockbåt vid Gullarängens gård, Huddinge socken och kommun, Södermanland. Båten påträffades av markägaren Weyler Pettersson den 14 februari 2001 i samband med dikningsarbete. Stockbåten dokumenterades av läns museet den 11 april varvid bl a fyndplatsen mättes in och plan- och profilritningar över båten upprättades.

Stockbåten som vid fyndtillfället bröts sönder har ursprungligen utgjorts av en ca 4,3 meter lång kanotformad båt med planhuggen botten och ca 30 centimeter höga bord. Båten har huggits i ett stycke ur en ekstock.

I samband med dokumentationen togs ett träprov från en avbruten del av skrovet vilket sändes till Kwartärgeologiska avdelningen, Lunds universitet för dendrokronologisk analys. Analysen kunde dock inte datera provet varför en ¹⁴C-analys också utfördes. Resultatet från den senare visade att båten grovt kunde dateras till vikingatid/tidig medeltid. Utifrån detta resultat utfördes en ny dendrokronologisk analys vilket resulterade i att fällningsåret för ekstocken kunde beräknas till sannolikt år 1202 +/- 6 år.

Bakgrund

Stockbåten påträffades i en hästhage hörande till Gullarängens gård, Huddinge socken, Södermanland, av markägaren Weyler Pettersson den 14 februari 2001 i samband med dikningsarbete. Efter en förfrågan från Länsstyrelsen i Stockholms län, Kulturmiljöenheten besiktigade Stockholms läns museum fyndet den 19 februari. Länsstyrelsen beslutade efter hand att stockbåten skulle dokumenteras av läns museet (dnr: 2021-01-12877). Dokumentationen utfördes den 11 april 2001. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Stockholms län.

Syfte och metod

Uppdraget var begränsat till en dokumentation av stockbåten och dess fyndplats samt en datering av båten. Stockbåten har inte omhändertagits i detta sammanhang utan kvarligger i oktober 2001 ännu vid fyndplatsen täckt av en presenning, i avvaktan på länsstyrelsens beslut i frågan.

Dokumentationen har omfattat en manuell inmätning av fyndplatsen, fotografering och upprättande av en plan och profiler över stockbåten i skala 1:10 samt tagande av prov för dendrokronologisk analys. Provet har sågas ur ett av de mindre stycken som bröts loss från stockbåten i samband med att denna påträffades. Då provet först inte kunde dateras har det också genomgått en ¹⁴C-aanalys. Analyserna har utförts av Kwartärgeologiska avdelningen vid Lunds universitet.

Kulturmiljö

Fyndplatsen är belägen i en hästhage strax nordöst om Gullarängens gård och ca 100 meter norr om sjön Trehörningens norra spets (fig. 2). Platsen når uppskattningsvis

23-24 meter över havet och fyndet gjordes på ca en meters djup i samband med en omdikning av ett äldre dike. Diket togs upp 1961 i och med att Ågestavägen, strax norr om fyndplatsen, byggdes (muntligen. Weyler Pettersson). Området har enligt häradskartan från 1906 tidigare utgjorts av åkermark, vilket kan förefalla märkligt med tanke på hur sank marken är idag, men detta förklaras av en sjösänkning som genomfördes under 1880-talet.

Trehörningen har idag ett medelvattenstånd på 22,20 meter över havet (m ö h) enligt den ekonomiska kartan. Sjön hade före sänkningen i slutet av 1800-talet ett vattenstånd som varierade mellan 21,65 och 22,65 m ö h och ett medelvattenstånd på 21,80 m ö h. Sjösänkningen innebar att medelvattennivån drogs ned till 21,10 m ö h, men kom pga bristande underhåll så småningom att höjas igen (Asplund 1976:II:20).

I området kring sjön finns endast ett fornfynd registrerat sedan tidigare. Fyndet som påträffades med hjälp av metalldetektor bestod enligt fornminnesregistret av en spjutspets, en holkyxa och ihåliga kulor av brons samt en skafthälsyxa (RAÅ 276). Fynden utgör sannolikt delar av ett depåfynd eller en sönderplöjd grav från bronsåldern (1800-500 f Kr). Avsaknaden av fornlämningar i övrigt har förmodligen samband med områdets karaktär av kraftigt kuperad utmark ännu långt fram i historisk tid.

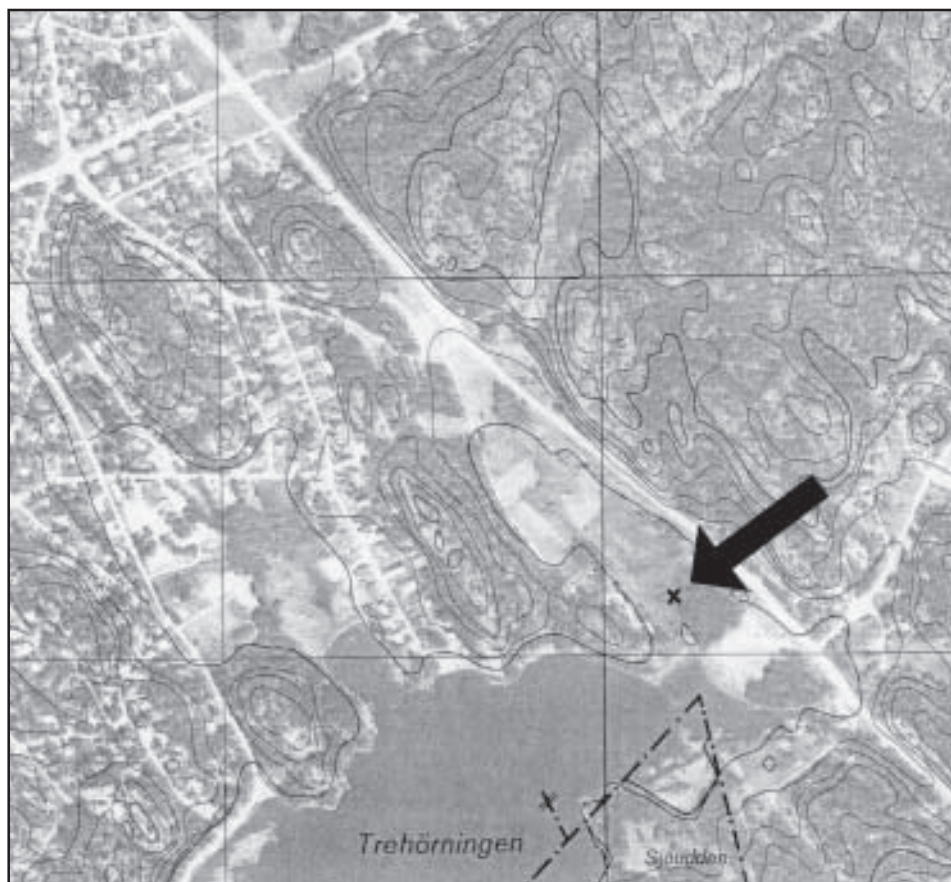

Fig. 2. Utdrag ur Ekonomiska kartan, 10I 4f Stuvsta, med fyndplatsen markerad, skala 1:100 000.

Stockbåten

Stockbåten bröts vid dikningsarbetet sönder i två större, ca 2,2 respektive 2,6 meter långa, stycken samt flera mindre bitar. Båten som varit närmast kanotformad är tillverkad i ett stycke ur en ekstam med ca 60 centimeters diameter. Stockbåten har ursprungligen varit ca 4,3 meter lång och de utsparade borden har varit ca 30 centimeter höga och 2-6 centimeter tjocka. Botten är flat, ca 40 centimeter bred och 6 centimeter tjock. Inga övriga konstruktionsdetaljer eller verktygsspår kunde iaktas.

Datering

Stockbåtar är ett av människans äldsta transportmedel och de har använts från stenålder och långt fram i historisk tid. I Sverige har stockbåtar använts ända in på 1900-talet (Andersson 1997 och där anförd litteratur).

Den nu påträffade stockbåten är formmässigt mycket lik en stockbåt som läns museet undersökte 1996 i Kvarnsjön vid Riksten i Botkyrka kommun och som genom en ^{14}C -analys daterades till 900-talet e Kr (Andersson 1997). Det finns dock inget som talar för att stockbåtarnas form skulle vara kronologiskt betingad, utan det är troligen båtarnas avsedda funktion och den miljö i vilka de använts som har fått styra formgivningen (Mc Grail 1978:105).

Då den nu berörda stockbåten påträffades så pass långt från dagens strandlinje och i mark som omkring sekelskiftet 1900 brukades som åkermark föreföll det dock troligt att stockbåten var av förhistorisk eller medeltida ursprung. Ett prov som sågades ur båten avsågs att dateras genom en dendrokronologisk analys, men innehöll för få årsringar för att en säker datering skulle kunna erhållas. Provet skickades därför till ^{14}C -analys varvid en datering till 780-1210 (kalibrerat, 2 sigma) erhöles (Bilaga 2). Utifrån resultatet utfördes en ny dendrokronologisk analys varvid ett sannolikt fällningsår för ekstocken kunde beräknas till år 1202 +/- 6 år (Bilaga 3).

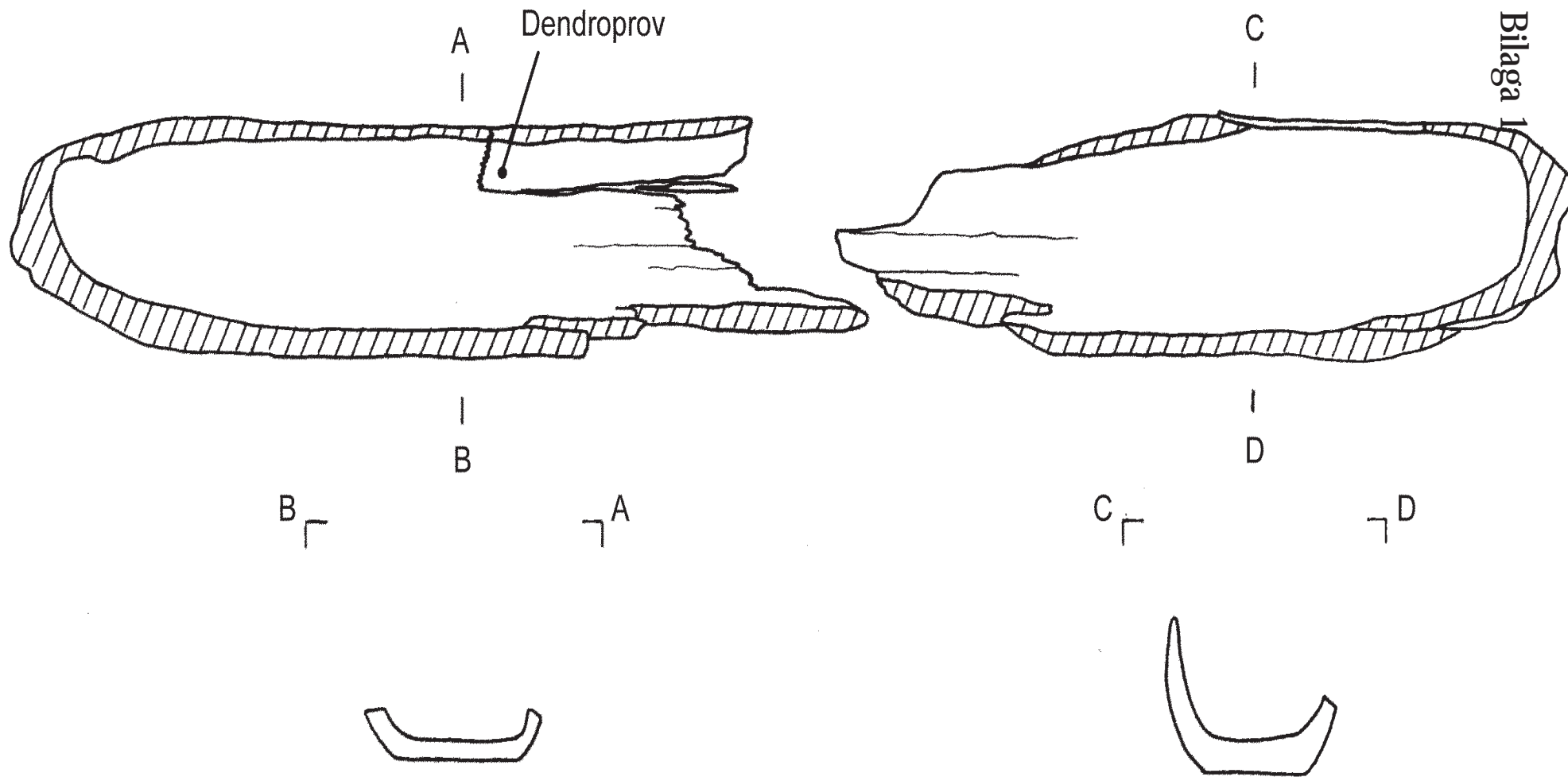
Fig. 3. Stockbåten vid fyndplatsen. Foto Kjell Andersson.

Referenser

- Andersson K. 1997 *En vikingatida stockbåt från Riksten. Arkeologisk undersökning av ett stockbåtsfynd från Kvarnsjön vid Riksten, Botkyrka socken och kommun, Södermanland*. Stockholms läns museum, Rapport 1997:4.
- Asplund Ö. 1976 *Sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län*. Länsstyrelsen i Stockholms län, Planeringsavdelningen/Naturvårdsenheten 1975:2. Stockholm.
- Fornminnesregistret, Stockholms läns museum
- Karta öfver Svartlösa härad. Uppmätt 1906.
- Mc Grail S. 1978 *Logboats of England Wales with comparative material from European and other countries*. Part (i). National Maritime Museum, Greenwich, Archaeological Series No. 2. B A R, British Series 51(i). Oxford.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr:	2021-01-12877
Länsmuseets dnr:	2001:019
Belägenhet:	Ekonomiska kartan, blad 10I 4f Stuvsta
Koordinater enligt RT38:	X6570,70 Y1627,09
Arkeologisk personal:	Kjell Andersson
Fältarbetstid:	2001-04-11
¹⁴ C-analys:	Lunds universitet, Kvartärgeologiska avdelningen, Laboratoriet för ¹⁴ C-datering, labnr: LuA-5148
Dendrokronologisk analys:	Lunds universitet, Kvartärgeologiska avdelningen, Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi. Dendro nr: 72281
Arkivmaterial:	Förvaras på Stockholms läns museum
Fynd:	Stockbåten kvarligger i oktober 2001 ännu vid fyndplatsen

Bilaga 1

⚪ *Ritning av stockbåten i skala 1:20*
 1 2 3 m

Bilaga 2

LUNDS
UNIVERSITET

KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Tornavägen 13
223 63 LUND
Tel. 046/2227885
Fax. 046/2224830

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOL
Radiocarbon Dating Laboratory
Tornavägen 13
S-223 63 LUND
Sweden

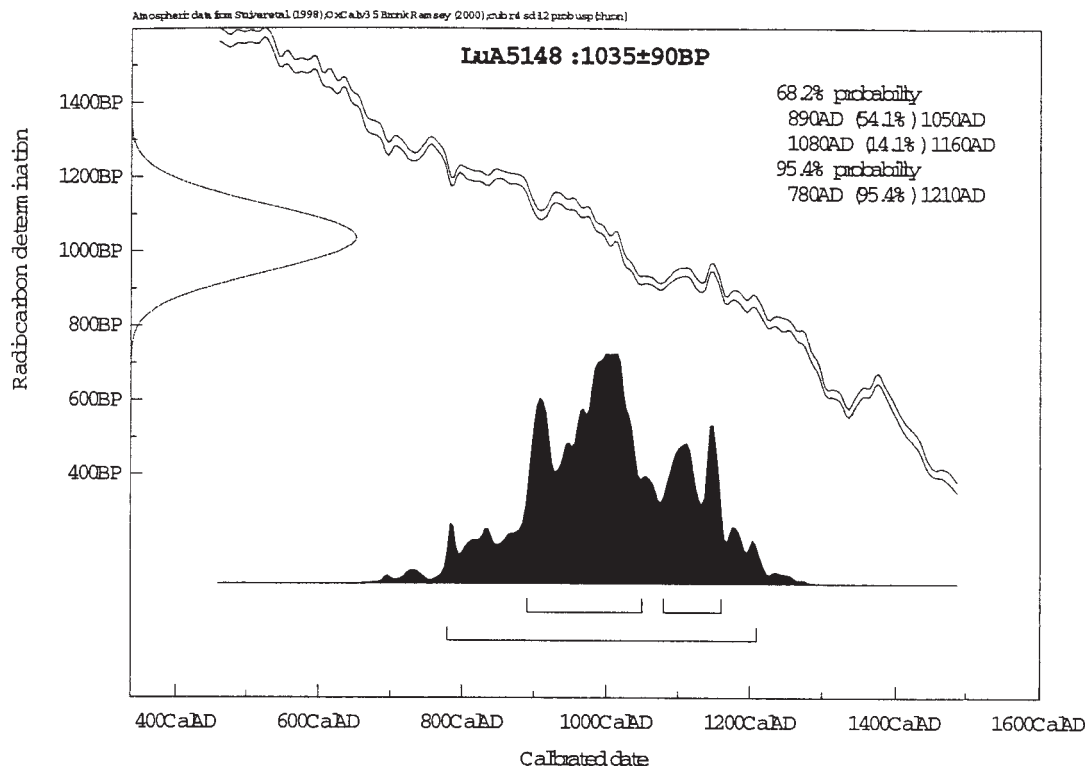
Kjell Andersson
Stockholms läns museum
Box 6176
102 33 STOCKHOLM

DATERINGSATTEST

Provets benämning	Provets labnr	Erhållen ^{14}C -ålder BP	$\delta^{13}\text{C}$ promille	Provmängd mg
Gullarängen, stockbåt	LuA-5148	1035 \pm 90 BP		>100

Provet har förbehandlats med HCl och NaOH.

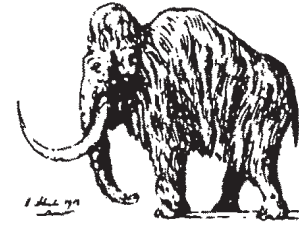
Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrundsstrålning. Som standard användes enligt internationell överenskommelse 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är korrigerade för avvikelser från överenskommet standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ -förhållandet. Detta gäller också skal av mollusker och foraminiferer. För dessa måste alltså s.k. "sea correction" göras. Erhållna ^{14}C -åldrar yngre än ca 10000 BP kan räknas om till den normala tideräkningen (AD/BC). För denna omräkning hänvisas till Radiocarbon, Vol 40, No 3, 1998. Laboratoriet bjuder gärna på kalibreringen om så önskas.

Bilaga 3

LUND UNIVERSITY

 DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
 KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN

 Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2001:32
 Hans Linderson

**DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV NYFUNNEN STOCKBÅT VID
 GULLÄNGENS GÅRD INTILL SJÖN TREHÖRNINGEN, HUDDINGE
 SOCKEN, SÖDERMANLAND.**
Uppdragsgivare: Kjell Andersson, S-holms länsmuseum, box 6176, 102 33 Stockholm.

Socken/Stad: Huddinge **Prov nr:** 1 **Antal prover/angivna träd:** 1

Dendrokronologiskt objekt: Stockbåt vid Gullarängens gård intill sjön Trehörningen, Huddinge socken.

Information: Den dendrokronologiska analysen kan inte fastställa någon datering med de kriterier vi normalt använder. Emellertid får man med dendrokronologisk metodik dateringsförslag med för låga kriterier för att en datering skall kunna anges. I det här fallet har uppdragsgivaren låtit kol-14-datera provet, vilket blev 890 e.Kr.- 1160 e kr (1 sigma) respektive 780-1210 e kr (2 sigma) se bilaga 1, med årsring 21-50. Kol-14 provet är således för medel årsringen ca 35* år äldre än den yttersta årsringen i dendroprovet. Inom detta intervall finns det bara ett rimligt förslag till dendrokronologisk datering. Detta är 1196 e kr, 1196-35*= 1161, vilket faller i stort sett, inom den mest troliga (1 sigma) dateringsnivån för Kol-14. Splintmängd för ek i området är 17±7 årsringar. Detta innebär att ytterligare årsringar måste läggas till (se tabell) så att fällningsåret är 1202±6 e kr. Det angivna året är baserat på låga dendrokronologiska kriterier i jämförelse mellan provet och en lokal ek-kronologi, vilket innebär att om båten skulle vara långtransporterad, utanför mälardalenområdet så skulle en alternativ datering möjligen kunna uppkomma. Detta har prövats med ett tiotal ek-kronologier men inga konkurrerande förslag uppkom inom perioden 780-1210 e kr. Den rimliga tolkningen är således 1202±6 e kr.

* detta oexakta värde beror på årsringarnas olika tjocklek, så att de inre kan ”väga” tyngre om de skulle vara bredare.

Resultat:

CATRAS Dendro nr:	Prov Nr	Träd slag	Antal radie/år	Splint (Sp) Bark (B) Vank. (W)	Datering av ytterst års- ring	Beräknat Fällningsår	Trädets egenålder
72281	1	Ek	2/65	Sp=12	Ej datering	-	65-97